

A kötetből a politikai igazság kérdéskörét vizsgáló tanulmányok sem hiányoznak. A *homo politicus* küzdelmét vizsgálva is az igazság sokoldalú megközelítésével találkozhatunk Tankó Éva tanulmányában. Jó példa ez a tanulmány arra, hogy milyen szerteágazó gyakorlati jelentőséggel bírhat egy filozófiai elemzés inter- és transzdiszciplináris keretekben. Felhívja a figyelmünket arra, hogy a *homo politicus* igazságának keresése során mind a történelmi perspektívára, mind pedig a pszichikai dimenzióra figyelniünk kell. Máté Adél az individuum és a csoporttag viszonyában vizsgálja a politikai igazság kérdését. A tanulmány megvilágítja, hogy hogyan járul hozzá a politikai elmélet a politikai igazság és igazságosság egymással összefüggő érvényesüléséhez, valamint megtudhatjuk, hogy miképpen befolyásolhatja ezt az egyéni és csoportjogok egymáshoz való viszonya. Végül Vajda Anita tanulmánya a posztmodern ember igazságigényét állítja előtérbe. A posztmodern ember úgy véli, hogy az igazságot valamire vonatkozólag nem lehet abszolút objektív igazságként felfogni, állítani. A modernizmus emberével szemben a posztmodern ember szerint az abszolút igazságok nem léteznek, gyakorlatilag minden megkérdőjelezhető. Az igazság minden megfogalmazása a nyelv eszközeinek használatát igényli. Mivel a nyelven belüli szavak emberi teremtmények, ezért nem beszélhetünk abszolút igazságokról. Addig, amíg a modernizmus a történelmi hagyományokat szorította háttérbe, a posztmodern magát a történelmi tudatot szorítja háttérbe. Ebből kifolyólag

nemcsak a valóság szubjektívizálódása válik hangsúlyozottá, hanem az erkölcsi felelősség fontossága is veszít értékéből. A tanulmány konklúziója szerint a technikai modernizáció következtében az ember önnön eltűnésének válhat szemlélőjévé, amennyiben nem ismeri fel idejében a helyzete komolyságát.

A kötetet Veress Károly *Az igazság igénye* című tanulmánya zárja. A projekt vezetőjeként a szerző az igazságkérdés aktualitását hangsúlyozza, miközben újbóli megnyitására és újragondolására ösztönöz, a platóni barlanghasonlatból kiindulva, amely az egyik legszemléletesebb példája az igazságkeresés tapasztalatának. A szerző úgy véli, hogy az igazság *történi igazságként* való megélése és megértése tapasztalati szintű megközelítést igényel, s a valóság és látszat helyes elkülönítését feltételezi.

A kötet tanulmányai mindvégig az inter- és transzdiszciplináris horizontokban megnyíló hermeneutikai dialógus érvényességét szemléltetik az igazság történései vizsgálata során. Hogy miképpen oldódik fel és képződik újra a valóság és az igazság viszonya a hermeneutikai dialógusban, az mindig a felvetődő problémák és a kérdezés jellegének a függvénye. E kérdező beállítódás során az egymást követő tanulmányok az igazság folyamatosan kiteljesülő történésebe vonják be az olvasót, a sokrétű értelmezési módokkal való élő párbeszédbe, amelynek során az igazság „igazságában” való részvétel és részvétel valós élményével gazdagodhat.

Péter János

A hangról és megközelítési módjairól

Fogalom és kép 4. Hang/hangzás, beszéd, zene. Szerkesztette Egyed Péter és Gál László. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság – Kolozsvár, 2014. 301 old.

A *Fogalom és kép* című kiadványsorozat 4. tanulmánykötete a hang/hangzás, beszéd, zene tematikájú, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Magyar Filozófiai Intézete által szervezett nemzetközi tanévkezdő konferencia előadásainak az írott, tanulmánnyá átdolgozott

változatait tartalmazza Egyed Péter és Gál László szerkesztésében.

Egyed Péter *Bevezetőjéből* megtudhatjuk, hogy a kötet és az azt megelőző konferencia létrejöttének a fő oka a hiánypótlás, ugyanis igencsak indokoltá vált egy, a hang kérdéseivel foglalkozó témakör filozófiai

és interdiszciplináris jellegű feldolgozása, hiszen az érzékelés, az emlékezés, a tapasztalatszerzés funkciói nem korlátozhatóak csak a fogalmi és képi struktúrákra, hanem fontos szerepet játszanak ezekben az effektív hallás és a vele kapcsolatos emlékezeti funkciók, valamint a hangtapasztalatnak a tudat konstitúciójával kapcsolatos funkciói is.

A kötet szerkezeti felépítése a konferencia tematikai ívéhez igazodik. A bevezetőt a konferencia nyitóelőadásából született két egyéni tanulmány követi, amelyek nagymértékben segítik a kötet tematikájára való ráhangolódást.

Az első rámutat arra, hogy Jaques Derrida 1967-ben megjelent szemiotikai és fenomenológiai tanulmányában – Husserl koncepciójával ellentétben – megpróbálta bebizonyítani, hogy a tiszta hang nem feltételez transzcendens autoritást. A belső beszéd, a belső monológ nem egyéb, mint egyfajta önaffekció, amely egy bizonyos tárgyilagosságot is feltételez – olvashatjuk Egyed Péter az *Arról a bizonyos (filozófiai) Hangról, amely nem hang(zás) – Derrida-olvasat és kommentár* – című írásában. A tanulmány második részében a hang intramundaneitásának az aspektusait vizsgálja a szerző a filozófiai megtapasztalás problémaköréhez kapcsolva.

A kép és a hang kapcsolatában bizonyos kétirányú, alá-, illetve fölrendeltségi viszony áll fenn. A képek némák, és csak a vizuális érzékeinkre hatnak, a hangok viszont a láthatóság mezsgyéjén kívülrre esnek. A kettő közti kapocs a megélés, az átélés komplexitása lehet, de ugyanolyan fontosnak tűnik az emlékezet is, hiszen ezen a szinten a kép és a hang összefonódik, tudjuk meg Lehmann Miklós a *Kép, hang és emlékezet* című értekezéséből. A tanulmány arra az alapvető kérdésre próbál választ keresni, hogy a kép és a hang közti kapcsolat csupán az érzékek szintjére korlátozódik, vagy pedig a kettő együtt, harmonikusan képes egy sokkal tágabb körű információ-mennyiséget átadni, annak ellenére, hogy a közlés-módjuk, a közlési csatornájuk különbözők.

Ezt követően a tanulmánykötet két nagy egységre tagolódik.

Az első *A hang a filozófiai hagyományokban – Megközelítésmódok és perspektívák* összefoglaló

címet viseli, és szám szerint kilenc tanulmányt foglal magába, melyek a hanggal, a hangzással, a hallással összefüggő jelenségek és tapasztalatok filozófiai hátterét, reprezentációs és kommunikációs szerepkörét vizsgálják.

Etimológiailag a hang a levegőhöz kapcsolódik, a levegő és a lélek pedig majdnem minden nyelvben a gyökérből származik, amely létfontosságú a bíróságnak, az élethez szükséges táplálékanyag felvételének, tehát ezzel egyidejűleg magának az életelvnek, a létezésnek a forrása. A hang tehát elsősorban a lélekkel függ össze, de felébreszti az anyagot is, értelmet, célt ad neki – arisztotelészi kifejezéssel élve entelecheiával tölti meg a csendet – platóni értelemben pedig harmóniába rendezi a világot. A hang, a szó, a dallam átviszi a rendet, a tagoltságot, a ritmust a világba. Ezáltal harmonizál a külső a belsővel. Nemcsak az okszerűségnek a hordozója – az érzelmektől a hangulatig bármiben változásokat idézhet elő. Háborús időkben lelkesítő, buzdító, retorikai szerepeket lát el, békeidőben pedig istenekhez, emberekhez egyaránt szóló belső rend, harmónia. A hang, hangzás elemzése lehetetlen az őt kísérő vagy megelőző csendnek a figyelembe vétele nélkül. A csend megelőzi a hangot, megnyilvánul benne az isteni. Magában foglal minden potencialitást, megelőzi a nyelvet, a beszédet. Beszélgetés közben is szükségünk van a csendre, a lélek csendjére, a lélegzés csendjére, amely nem más, mint az élet csendje. A csend a hang és a szavak forrása is, része a kommunikációnak. Csend nélkül zűrzavar uralkodna el a mondandón.

Walter Ong történész elmélete szerint korunk kommunikációs technológiájának a fő jellemzője a másodlagos verbalitás, olvashatjuk Ropolyi László *Másodlagos szóbeliség vagy vizualitás* című tanulmányában. A szerző szeretné bebizonyítani ennek az elméletnek a helytelen voltát, azt állítva, hogy korunk kommunikációs technológiájára relevánsan inkább a vizualitás a jellemző.

A látás és a hallás a többi érzékeinkkel karöltve a megtapasztalásnak és ebből adódóan a megismerésnek is igen fontos és specifikus elemei, módozatai.

Az érzékeink kiegészítik egymást, vagy éppenséggel egymásra épülnek, egymásra fonódnak, ezáltal megalkotva az érzések antropológiáját. Ungvári Zrínyi Imre célja *Az érzések ismeretelméleti és antropológiai jellemzője* című tanulmányában bebizonyítani, hogy a fenomenológiai perspektívák antropológiai szempontból történő megközelítése, ezen belül pedig az akusztikus módozati irányából történő megközelítés is egy fontos láncszem a megismerés folyamatában.

A következő tanulmány kísérletet tesz – a teljesség igénye nélkül – az aurális módozatok, fordulatok összehangolására és egybegyűjtésére, ezáltal adva útmutatót a jövőbeli vizsgálódásoknak. Az olvasó számára világossá kell válnia, hogy az aurális fogalma maga is mozgásban van és közvetíteni kíván a hallószerv fiziológiája, a hangészlelés pszichológiája és a levegő rezgésének a fizikája között, állapítja meg Fogarasi Hunor *Aurális fordulat* című terjedelmes tanulmányában.

Tankó Éva *Hang a lélekben* című tanulmánya a Szókratész lelkében jelen levő démon hangján „szólítja meg” az olvasót. Ez nem csupán azzal a „bizonyos belső hanggal” (ti. a lelkiismeret hangjával) azonos, mivel olyan meggyőző erővel bír, hogy hatására a filozófus Szókratész inkább az életét áldozza, mintsem hogy az elveinek mondjon ellen. A szerző több interpretáció közül választotta ki azt az értelmezést, amely ezt a bizonyos hangot azzal az *alkotó szóval* azonosítja, amely Hildegard von Bingen víziójában is fellelhető.

Veress Károly a *Valamit mondó hang. A hangmetafizika kezdő és végpontjai* című tanulmányában az európai filozófiában meghonosodott hangmetafizika kezdő- és végpontjait vizsgálja, különös tekintettel arra, hogy a hang *hangzás-meghallás egységeként* való felfogása Arisztotelésznél hogyan fordul át a hangnak a *különbség* és a *nyom formájaként* való felfogásába Derridánál.

A percepció fogalmának az arisztotelészi vetületeit vizsgálva az emberi megismerésben és megértésben Péter Mónika *A hallás arisztotelészi fogalma* című tanulmányában arra a következtetésre jut, hogy egy bizonyos hierarchikus viszony

lelhető fel az érzések között, és ennek kapcsán feltevődnek a következő kérdések: mi a szerepe a hallgatásnak az emberi megismerésben? Miért van az, hogy a zene központi szerepet játszik a többi művészeti ág között? Hogyan válik egy dallam az érzéki élvezetek forrásává?

Jánó Mihály *Festett beszéd. Mondatszalogok a középkori festészetben* című tanulmányából megtudhatjuk, hogy a hang/hangzás/beszéd egy bizonyos formája fontos szerepet játszik a festészetben is. A középkori művészetben, különösen a festészetben gyakran találkozunk a következő jelenséggel: az ábrázolt alakok kezében valamilyen felirat található, amely a festményben szereplők nevét tartalmazza, vagy idézeteket arról a karakterről, amelyet megformálni igyekeznek, de találhatóunk akár más, a festmény cselekményével kapcsolatos rejtett üzenetek is.

Továbbra is a középkornál maradvá, Arisztotelész nyomán tudjuk, hogy a klasszikus görög gondolkodásban az írott szöveget megelőzi a beszéd, vagyis a hang, a hangzás, ami pedig nem más, mint az előadás spontán vagy szerkesztett része. Az antik kultúra retorikájában központi szerepet játszott ez a felismerés. Lucian de Samosata számára nyilvánvaló volt az érzéki hangoknak a dominanciája a néma betűkkel szemben. Szent Ágostonnál viszont már a hangoknak, a beszédnek, a retorika kultúrájának az elnémulását észlelhetjük. Szent Ágoston után a retorika kultúráját felváltotta a „néma betűk” retorikája, mutat rá Mester Béla a *Bűnös hangok. A gondolkodás elnémulása* című tanulmányában.

Végül Gál László *Hangmondatok* című tanulmányában azt foglalja össze, hogy hogyan próbálta az évek során felkutatni és nyomon követni a nyelvben elrejtett logikát. Tanulmányában az eddigi kutatási eredményeit egy új szempont – a hangzás – felől igyekeznek megközelíteni, megvizsgálni, újraértelmezni, feltárva a logika és a hangzás közti sokrétű összefüggéseket.

A tanulmánykötet második nagy egysége *Zene, hermeneutika és fenomenológia* cím alatt gyűjt össze szám szerint hat tanulmányt.